

# CAPÍTOL 2. Aplicació de processos educatius i socialitzadors en la infància i la joventut

## 1. Introducció

En la societat actual, es poden distingir diferents tipus d'educació que es desenvolupen al llarg de la vida de les persones. Juntament amb aquests tipus d'educació, hi apareixen diversos **agents socialitzadors**, com ara, en primer lloc, la **família**, posteriorment el **centre educatiu**, i d'altres que s'explicaran al llarg d'aquest capítol.

El **procés de socialització** en la infància, l'adolescència i la joventut comporta una sèrie d'elements i factors tant de **suport** com de **risc**. D'altra banda, en aquest capítol també s'analitzen les **causes i conseqüències** de la **inadaptació social** de les criatures i les persones joves dins l'àmbit educatiu i, en conseqüència, dins la societat.

Per això, s'hi exposen diferents **formes d'intervenció educativa** en el procés de socialització. En tot procés educatiu i social cal tenir present una **educació basada en valors**, que s'aplica també en les **activitats de temps lliure**, on la tasca de les **persones educadores i monitores** adquireix un paper fonamental.

En aquest capítol, es presenten tant una **valoració** com diversos **mètodes de participació** en el temps lliure educatiu.

---

## 2. Identificació i caracterització dels diferents contextos educatius (educació formal, no formal, informal i integral)

L'educació és un **procés sociocultural i històric** mitjançant el qual es transmeten coneixements, valors, principis, hàbits i costums. Aquest procés fa possible la **socialització de les persones** i permet la continuïtat i el desenvolupament de tota societat.

L'objectiu principal de l'educació és **possibilitar el desenvolupament integral** i la realització personal de cadascú en les seves múltiples dimensions, oferint la possibilitat d'apropiar-se d'un **llegat cultural** que es pot enriquir a través del desenvolupament de les capacitats pròpies i de la diversitat personal.

### 2.1. Educació formal

L'**educació formal** fa referència a l'ensenyament que s'imparteix en institucions educatives com l'escola, l'institut o la universitat. Aquestes institucions es caracteritzen per transmetre **coneixements organitzats i graduats en el temps**, amb una estructura generalment poc flexible davant dels canvis socials.

Aquesta educació conclou amb **titulacions oficials**. El seu aprenentatge és **intencional** per part de l'alumnat, però sovint presenta rigidesa i escassa capacitat d'adaptació als canvis que es produeixen en la societat.

Les seves característiques principals són:

- Està **regulada per lleis educatives**, que determinen criteris d'admissió, continguts d'ensenyament, qualificació del professorat i requisits de les institucions.
- Té una **intencionalitat educativa màxima**.
- Els processos d'ensenyament i aprenentatge són **planificats**.
- Els resultats de l'aprenentatge són **avaluats explícitament**.
- L'accés d'un nivell a un altre **depèn dels resultats previs**.
- Hi ha **control administratiu** de tot el procés educatiu.
- Els aprenentatges **es certifiquen oficialment**.

## 2.2. Educació informal

L'**educació informal** és aquella que **no està estructurada** en objectius didàctics, durada ni suports específics, i és de caràcter **asistemàtic**.

Aquest aprenentatge s'adquireix **fora de qualsevol institució educativa**, a través de la vida quotidiana, en l'àmbit familiar, als mitjans de comunicació o dins dels **grups de referència**.

És, per tant, el conjunt d'aprenentatges que **totes les persones adquireixen pel simple fet de viure en societat**. Aquest procés educatiu es produeix de manera directa entre la persona i el seu entorn vital.

Les seves característiques són:

- Pot existir **intencionalitat educativa** per part de qui aprèn, però no necessàriament per part de qui transmet.
- Hi ha **aprenentatge**, però no sempre **ensenyament**.
- No es **valoren ni s'avaluen** els resultats.
- No hi ha **control** sobre el caràcter educatiu de la informació.

- Qualsevol persona pot generar aprenentatge.
- Els aprenentatges **no es certifiquen**.

### 2.3. Educació no formal

L'**educació no formal** se situa entre l'educació formal i la informal. Es tracta de totes aquelles activitats educatives organitzades **fora del sistema escolar oficial**, però amb una **intencionalitat pedagògica clara** i uns objectius determinats.

Exemples d'educació no formal poden ser les **activitats de lleure educatiu**, els **tallers**, els **programes de formació ocupacional**, les **entitats juvenils**, o les **organitzacions comunitàries**.

Aquest tipus d'educació pot contribuir significativament al **desenvolupament personal i professional** de les persones, ja que ofereix aprenentatges pràctics, vivencials i vinculats amb la realitat social immediata.

### 2.4. Educació integral

L'**educació integral** implica el desenvolupament complet i equilibrat de totes les dimensions de la persona:

- Física i de salut,
- Intel·lectual i creativa,
- Emocional i afectiva,
- Ètica i social.

L'objectiu principal és que **cada persona pugui assolir un desenvolupament ple**, se senti bé amb ella mateixa i pugui viure de manera responsable i solidària dins la societat.

Aquesta educació es desplega al llarg de tota la vida a través dels **tres àmbits educatius** —formal, no formal i informal—, ja que, per exemple, el desenvolupament intel·lectual s'aconsegueix sobretot mitjançant l'educació formal, mentre que el desenvolupament personal i social s'enriqueix a través de les experiències informals i de lleure.

#### Recorda:

L'educació integral es dona en els tres contextos educatius: **formal, no formal i informal**.

### 3. Identificació i caracterització dels diferents agents educatius i socialitzadors: família, grup d'iguals, escola, mitjans de comunicació, barri i associacions

En el procés d'educació i socialització de la infància, l'adolescència i la joventut, hi intervenen diversos **agents** que contribueixen de manera complementària, en àmbits i etapes diferents de la vida. Tots aquests agents són **necessaris per al desenvolupament integral** de la persona i per a un procés de socialització complet.

#### 3.1. La família

La **família** és el **primer àmbit educatiu** i, especialment durant els primers anys de vida, el més determinant. Tot allò que les criatures aprenen en aquesta etapa té una gran influència en el seu desenvolupament posterior com a persones joves i adultes.

Tot i això, la família **no determina de manera absoluta** el futur desenvolupament personal, però exerceix una **influència fonamental**.

A la família, l'educació es transmet en el dia a dia, **amb les paraules, els gestos, les actituds i l'afecte**.

Els **models familiars** han evolucionat molt en les darreres dècades. A mitjan segle XX, les famílies solien tenir cinc o més fills o filles; als anys vuitanta, la mitjana va baixar a dos, i actualment hi ha moltes famílies amb un sol infant. També hi trobem **famílies monoparentals, famílies reconstituïdes, mares o pares que crien en solitari, famílies homoparentals** (amb dues mares o dos pares) o **persones que viuen soles o amb animals de companyia**.

Aquestes formes diverses de convivència reflecteixen els **canvis socials** i conviden a reconèixer que **tots els models familiars poden ser espais educatius vàlids**, sempre que hi predomini l'afecte, el respecte i la comunicació.

#### 3.2. El grup d'iguals

El **grup d'iguals** és un **grup social format per persones de la mateixa franja d'edat** i amb interessos, necessitats o objectius similars.

Sovint està constituït per companys i companyes d'escola, de barri, d'equip esportiu o d'activitats extraescolars.

Aquest grup té un paper molt rellevant en l'etapa adolescent, ja que ofereix **independència emocional respecte de la família** i permet **experimentar noves formes de relació social**, construir la pròpia identitat i desenvolupar l'autoestima.

En aquest context, adquireix importància la pregunta “**qui vull ser i com vull ser percebut o percebuda** dins del grup”.

De vegades, la necessitat de pertinença pot generar **pressions de grup**, com ara adoptar conductes per sentir-se acceptat o acceptada (per exemple, fumar, consumir alcohol o participar en comportaments de risc).

Aquí és on pren rellevància l'educació rebuda a la família i a l'escola: una persona amb **una personalitat ben desenvolupada, valors sòlids i capacitat crítica** sabrà respectar les seves pròpies decisions sense necessitat de seguir conductes imposades pel grup.

### 3.3. L'escola

L'**escola** és el **segon gran agent educatiu i socialitzador**, ja que infants i joves hi passen una part molt significativa de la seva vida.

És un **espai de convivència i aprenentatge** on s'adquireixen coneixements, competències i habilitats essencials per a la vida.

A més, és el lloc on es treballen valors com la **igualtat d'oportunitats**, la **coeducació**, la **convivència democràtica** i el **respecte a la diversitat cultural i personal**.

A l'escola, els infants entren en contacte amb persones de diferents procedències, cultures, llengües i realitats familiars, fet que **enriqueix la seva visió del món** i fomenta l'obertura mental i el respecte.

També hi aprenen normes, responsabilitats i pautes de convivència. Una part d'aquests aprenentatges **no és explícita ni formal**, sinó que forma part del que la sociologia anomena **currículum ocult**, és a dir, allò que s'aprèn de manera implícita a través de la interacció i les dinàmiques del centre educatiu.

A l'escola, la persona jove experimenta **la convivència amb iguals i la relació amb figures adultes d'autoritat** (docents, orientadores, etc.), que complementen el procés educatiu iniciat a la família.

### 3.4. Els mitjans de comunicació

Els **mitjans de comunicació de masses** —com la televisió, la ràdio, internet i les xarxes socials— són **agents de socialització poderosos** per la seva capacitat d'influir en la manera de pensar, actuar i relacionar-se de les persones.

En l'actualitat, el consum de continguts audiovisuals i digitals és constant, especialment entre adolescents i joves.

Aquests mitjans poden transmetre **models de conducta positius**, però també **estereotips, valors consumistes o imatges irrealistes de l'èxit i la felicitat**.

Per això és important fomentar **una educació mediàtica crítica**, que ajudi les persones a **interpretar la informació amb criteri, identificar continguts nocius i valorar la diversitat**.

Els i les **influencers, creadors de contingut o persones referents a les xarxes** exerceixen un impacte important en la construcció de la identitat juvenil. Per tant, cal promoure que aquesta influència sigui **positiva, inclusiva i respectuosa amb la diversitat**.

### 3.5. El barri i la comunitat

El **barri o la comunitat local** constitueix també un **agent socialitzador**. És l'espai on les criatures i les persones joves s'experimenten com a **membres d'una col·lectivitat**, on es creen **vincles de convivència, amistat i pertinença**.

Tot i que pot oferir **oportunitats educatives i de participació**, també pot presentar **riscos socials**, especialment en contextos amb desigualtats, manca d'espais segurs o absència de models positius.

Per això és essencial promoure **entorns comunitaris educadors**, amb **espais públics segurs, activitats culturals, serveis de suport familiar i projectes de convivència** que afavoreixin la inclusió i el desenvolupament de totes les persones.

## 4. Aplicació del procés de socialització en la infància, l'adolescència i la joventut

El **procés de socialització** comença des del naixement i acompanya la persona al llarg de tota la seva vida.

Durant aquest procés, es van adquirint **normes, valors, habilitats socials i culturals** mitjançant els diferents **contextos educatius i agents socialitzadors** que intervenen al llarg del cicle vital.

Tanmateix, en la socialització de la infància, l'adolescència i la joventut poden aparèixer **factors de risc** que poden conduir a **situacions d'exclusió o d'inadaptació social**.

## 4.1. Elements i factors de suport i de risc

Tal com s'ha indicat anteriorment, la **família, l'escola, el grup d'iguals, els mitjans de comunicació i la comunitat** són agents que juguen un paper rellevant en la socialització, segons les característiques de cada etapa i el context social on es desenvolupen les persones.

A mesura que la societat es fa més complexa i diversa, també **augmenta la complexitat del procés de socialització**, que ha de complir una doble funció:

- **Homogeneïtzar**, per garantir la cohesió social.
- **Diferenciar**, per permetre el desenvolupament individual i l'adaptació a contextos diversos.

En aquest sentit, podem afirmar que **la societat en el seu conjunt és un agent de socialització**, i que **cada persona amb qui interactuem exerceix, en certa manera, una influència socialitzadora**.

El procés comença naturalment a la família i s'amplia progressivament amb altres grups i contextos.

La família manté, durant la infància, una posició gairebé exclusiva com a agent socialitzador, ja que **selecciona o filtra altres influències** (com l'escola, les amistats o els mitjans).

No obstant això, **no totes les famílies actuen de la mateixa manera** ni amb els mateixos recursos o valors. Cada model familiar educa d'acord amb el seu **estil de vida**, condicionat per la realitat **social, econòmica i cultural**.

Es poden distingir dos grans **models de socialització familiar**:

- **Socialització repressiva o autoritària**: promou l'obediència i el control mitjançant premis materials o càstigs; la comunicació és unilateral i l'autoritat recau en la persona adulta.
- **Socialització participativa**: fomenta el diàleg, la participació i l'expressió emocional; la comunicació és bidireccional, es valoren les recompenses simbòliques i es respecten els desitjos i les necessitats de les criatures.

A més, dins del procés de socialització, té un paper fonamental la **formació social en l'educació secundària**, on és essencial l'atenció personalitzada —a través de tutories, orientació o suport emocional— per afavorir la integració i el desenvolupament.

### Recorda:

La societat en el seu conjunt és un agent de socialització, i cada persona amb qui interactuem també ho és, en major o menor mesura.

## 4.2. Causes i conseqüències individuals i col·lectives de l'exclusió i la inadaptació social

El concepte d'**inadaptació social** és complex i no es limita a una franja d'edat o a una problemàtica única.

Tot i els avenços socials i tecnològics, continuen existint **col·lectius en situació de vulnerabilitat o exclusió**, com ara persones sense llar, persones migrants sense regularització administrativa, persones amb addiccions, o aquelles que pateixen pobresa i discriminació.

Des d'una perspectiva sociològica, es parla de **desviació social** per referir-se a conductes que **no s'ajusten als valors o normes dominants** dins d'un sistema social determinat.

Però des d'una mirada **educativa i inclusiva**, el que cal és entendre que **la diversitat és inherent a la societat** i que la diferència **no ha de comportar exclusió**.

L'**educació inclusiva** parteix de la idea que cada persona és única i que les diferències individuals **són un valor positiu**, no un obstacle.

Per això, la inclusió implica **reduir les barreres de participació** i garantir que **tothom pugui formar part dels espais educatius i socials** amb igualtat de drets i oportunitats, independentment de les seves característiques físiques, psicològiques, socials o culturals.

Des del punt de vista educatiu, una persona pot ser considerada "inadaptada" quan, per manca d'una educació adequada, **no ha pogut desenvolupar plenament les seves capacitats físiques, emocionals, intel·lectuals o socials**.

Per prevenir-ho, la **pedagogia** ha de promoure programes i estratègies d'intervenció que **s'adaptin a les necessitats individuals**, respectant el ritme i les peculiaritats de cada infant o jove.

Les **causes del fracàs escolar** i, per tant, de la inadaptació educativa poden ser diverses, però entre les més comunes hi trobem:

- Manca a l'hora d'ensenyar **estratègies d'estudi** i integrar coneixements nous amb els previs.
- Desconnexió entre els **continguts escolars i la vida real**.
- **Manca de coordinació** entre el professorat i les famílies.
- **Expectatives baixes** respecte a determinats alumnes o grups.

Quan el sistema educatiu no respon adequadament a les necessitats de cada persona, **augmenta el risc d'exclusió i autoestima baixa**, i es poden generar etiquetes injustes (com “problemàtic” o “fracassat”) que reforcen el malestar i la marginació.

El paper de les persones educadores és, per tant, **fonamental**: han de detectar les dificultats, intervenir amb empatia i oferir **suport emocional i acadèmic** en lloc de càstig o indiferència.

L'escola ha d'assumir una **funció preventiva i inclusiva**, identificant situacions de risc i col·laborant amb les famílies i altres serveis per garantir **una adequada adaptació social i personal**.

#### Recorda:

Una persona en situació d'inadaptació social no és “problemàtica”, sinó algú que ha viscut processos de socialització diferents o incomplets. L'objectiu és comprendre, acompanyar i incloure.

## 4.3. Maneres d'intervenció educativa en el procés de socialització

Existeixen diverses definicions sobre què és un **model d'intervenció educativa**, però, des del camp de l'orientació i de la pedagogia social, s'entén com una **representació estructurada** del procés d'intervenció, que en mostra el **disseny, la metodologia i els components essencials**.

Aquests models serveixen tant de **guia per a l'acció socioeducativa** com de **marc interpretatiu de la realitat**.

Les **intervencions socioeducatives** es fonamenten en tres grans principis:

- **Desenvolupament personal i social,**
- **Prevenió de situacions de risc,**
- **Intervenció educativa i comunitària.**

Segons l'objectiu i el moment d'aplicació, les intervencions poden classificar-se en diferents tipus:

---

### Tipus d'intervenció

- **Intervenció reactiva:** s'aplica **després** que hagi aparegut un problema en una persona o grup.

- **Intervenció proactiva:** es duu a terme **abans** que aparegui el problema, amb finalitat preventiva.
- **Intervenció directa:** s'adreça a una persona concreta que presenta una dificultat específica.
- **Intervenció indirecta:** el professional (educadora o educador social, per exemple) **ofereix recursos i orientació** a les persones de l'entorn habitual de l'infant o jove perquè siguin elles qui duguin a terme la intervenció en el context natural.
- **Intervenció individual:** centrada en una persona, sovint de caràcter directe.
- **Intervenció grupal:** orientada a un col·lectiu o grup social, amb una visió comunitària i inclusiva.
- **Intervenció interna:** feta des de la mateixa institució o centre educatiu, per personal propi.
- **Intervenció externa:** realitzada per professionals o serveis **externs** a la institució.

## Estratègies per integrar habilitats de vida en el pla d'intervenció socioeducativa

Les estratègies d'intervenció es poden classificar en tres grans tipus, segons la manera com s'incorporen als contextos educatius o socials:

### 1. Estratègies Aditives

#### **Significat:**

Són aquelles que **afegeixen activitats o recursos nous** al que ja existeix, sense modificar l'estructura principal del context educatiu o social.

#### **Objectiu:**

Compensar mancances concretes o reforçar determinats aspectes del desenvolupament personal o social.

#### **Exemples pràctics:**

- Crear un **taller de reforç escolar** fora de l'horari lectiu per a alumnat amb dificultats.
- Oferir **sessions de logopèdia o suport lingüístic** addicionals.

- Organitzar **activitats extraescolars** (com teatre, esport o lectura) per fomentar habilitats socials i cooperatives.

👉 **En resum:** s'hi afegeix una acció nova sense alterar la dinàmica habitual.

## 🌱 2. Estratègies Infusives

### **Significat:**

No creen activitats noves, sinó que **incorporen objectius socioeducatius dins de les activitats quotidianes existents**. Són semblants als **temes transversals**, ja que infonen els valors i les habilitats dins del conjunt del programa educatiu.

### **Objectiu:**

Fer que el procés educatiu o social sigui **inclusiu i transversal**, evitant separar o etiquetar.

### **Exemples pràctics:**

- Durant les classes ordinàries, el professorat introdueix **valors de convivència, empatia o igualtat** dins de cada assignatura.
- En un **casal infantil**, les monitores i monitors fomenten la **cooperació i la resolució pacífica de conflictes** a través del joc.
- En un **centre de dia**, el personal promou l'**autonomia personal** mentre les persones usuàries realitzen activitats quotidianes (menjar, higiene, etc.).

👉 **En resum:** la intervenció s'infusiona dins del dia a dia, de manera natural i constant.

## 🤝 3. Estratègies Integradores

### **Significat:**

Busquen **transformar l'entorn global** perquè sigui inclusiu i atengui totes les persones, modificant estructures, espais i pràctiques.

### **Objectiu:**

Crear **entorns educatius i socials inclusius i equitatius**, on no sigui necessari separar ni afegir programes especials.

### **Exemples pràctics:**

- Dissenyar un **centre educatiu inclusiu**, on totes les activitats i espais estiguin adaptats a la diversitat (amb suports visuals, treball cooperatiu, accessibilitat universal, etc.).

- Coordinar **agents socials, educatius i sanitaris** perquè treballin conjuntament amb les famílies dins d'un servei comunitari.
- Adaptar un **programa de reinserció laboral** perquè sigui accessible a persones amb discapacitat o amb necessitats específiques.

👉 **En resum:** s'integra el canvi dins del sistema, com una transformació estructural, no com un afegit.

---

## Resum visual

| Tipus d'estratègia | Què fa?                                           | Exemple pràctic                                   |
|--------------------|---------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| <b>Aditiva</b>     | Afegeix activitats o suports nous                 | Taller de reforç escolar                          |
| <b>Infusiva</b>    | Incorpora objectius dins les activitats existents | Treballar la convivència a les classes ordinàries |
| <b>Integradora</b> | Transforma l'entorn perquè sigui inclusiu         | Redissenyar l'escola per a tothom                 |

---

## Models clàssics d'intervenció

A partir dels tipus d'intervenció explicats anteriorment (directa/indirecta, individual/grupal, interna/externa, reactiva/proactiva), s'han desenvolupat diversos **models clàssics d'intervenció educativa i social**:

1. **Model clínic**
2. **Model de serveis**
3. **Model de programes**
4. **Model de consulta o assessorament**

També s'hi poden afegir:

5. **Models institucionals** (propostes de l'administració pública)
6. **Models particulars** (aplicats per entitats o serveis específics dins del marc institucional).

### 1. Model clínic

Es basa en la **intervenció directa i individualitzada** d'una persona professional sobre una altra que presenta dificultats per afrontar o resoldre els seus propis problemes.

El/la professional ha d'estar **qualificat/ada i experimentat/ada**, amb **capacitat d'empatia, escolta i acompanyament**.

L'èxit d'aquest model depèn en gran mesura de la **relació interpersonal** i de la confiança establerta.

Tot i això, el seu caràcter individual i reactiu **pot limitar l'abast preventiu**, ja que exclou la intervenció global sobre el grup o el context.

Aquest tipus d'intervenció s'utilitza **en casos concrets**, sovint en col·laboració amb altres professionals (orientadores, psicòlogues, treballadores socials, etc.).

---

## 2. Model de serveis

Consisteix en la **intervenció directa d'un equip especialitzat** sobre un grup reduït de persones que demanen ajuda o suport.

Es caracteritza per:

- Actuar directament sobre el problema detectat.
- No intervenir necessàriament sobre el context que l'ha generat.
- Trobar-se sovint **fora dels centres educatius**.

Tot i que pot presentar **manca de recursos humans i horaris limitats**, té l'avantatge d'establir **connexions entre la comunitat, el centre educatiu i la família**.

---

## 3. Model de programes

Sorgeix per superar les limitacions dels models clínic i de serveis. En aquest cas, la intervenció és **planificada, sistemàtica i intencional**, adreçada a **grups amplis de població**.

Permet aplicar **estratègies de prevenció, desenvolupament i inclusió** a través de programes educatius estructurats.

Les principals dificultats són:

- Manca d'hàbit professional per treballar amb metodologia programada.

- Formació insuficient del personal educador.
- Escassetat de temps o recursos per elaborar programes.

Tot i així, aquest model és altament valorat perquè combina **planificació, coherència i participació**.

---

#### 4. Model de serveis que actua per programes

Combina els avantatges dels models de serveis i de programes.

La intervenció es planifica segons un **pla d'acció**, amb professionals integrats en un servei (intern o extern) que **treballa per objectius** i no només en resposta a demandes puntuals.

És un model **proactiu i preventiu**, on la intervenció sol ser **indirecta i col·laborativa**, fomentant la **coordinació institucional i comunitària**.

Es considera una estratègia clau per a la **integració de l'educació social dins els processos educatius formals**.

---

#### 5. Model de consulta o assessorament

Aquest model es basa principalment en la **intervenció indirecta**, ja sigui de tipus individual o grupal, amb una finalitat **preventiva, de desenvolupament o terapèutica**.

L'objectiu és **capacitar les persones agents educatives i socials** perquè esdevinguin **agents de canvi i millora** dins del seu entorn.

El terme "consulta" prové de tres àmbits principals: la **salut mental**, les **organitzacions** i l'**educació**.

- En salut mental, la intervenció se centra en el **problema**, no en la persona.
- En organitzacions, el/la consultor/a **ofereix eines i estratègies** perquè el personal resolgui els seus propis reptes.
- En l'àmbit educatiu, la consulta implica **col·laboració i intercanvi d'informació** entre professionals, per dissenyar conjuntament plans d'acció orientats al desenvolupament integral de l'alumnat.

Aquest model exigeix **formació continuada** de les persones educadores i un **canvi d'actitud institucional**, basat en la cooperació i la corresponsabilitat.

## 5. Educació en valors i rol de la persona educadora

S'entén per **educació en valors** aquella que se centra en la **transmissió i promoció de valors** que faciliten la convivència i el respecte mutu, fonamentada en els **drets humans**, la **igualtat** i la **justícia social**.

El paper de la **persona educadora** —com a transmissora directa i indirecta d'aquests valors— és essencial, ja que actua com a **model i referent** per a l'alumnat i la comunitat.

### 5.1. Identificació i tipologia dels valors

Els **valors** són **principis que orienten el comportament humà** i permeten a les persones desenvolupar-se de manera coherent amb la seva pròpia identitat i amb la convivència col·lectiva.

Són **guies de conducta** que ajuden a escollir, preferir i actuar en funció del que es considera correcte, digne o beneficiós per a una mateixa i per als altres.

A més, els valors proporcionen **satisfacció, sentit i plenitud vital**, i serveixen de base per definir **objectius personals i col·lectius**.

Quan les accions individuals s'alineen amb els propis valors, s'assoleix una coherència entre el **pensar, sentir i actuar**, fonament bàsic del benestar i de la convivència social.

Els valors també són essencials per a la **vida comunitària**, ja que regulen la convivència i afavoreixen l'harmonia i el respecte.

#### Característiques dels valors

- Són **ideals inherents a la condició humana**.
- Tenen vocació de **permanència i universalitat**.
- Són **transferibles i aplicables** en diferents contextos.
- Són **fins en si mateixos** i, alhora, **mitjans per assolir altres objectius**.
- Són **atractius i desitjats**, ja que generen benestar personal i social.
- Formen una **jerarquia pròpia**, diferent segons cada persona o grup social.
- Són **subordinables** (uns poden prioritzar-se en funció del context).
- Són **concretables** en accions i hàbits de vida.
- Tenen **potencial transformador**, tant individual com col·lectiu.

## Exemples de valors universals

| Personals i humans              | Socials i ètics                                  |
|---------------------------------|--------------------------------------------------|
| Amor, bondat, compassió, esforç | Respecte, responsabilitat, justícia, solidaritat |
| Esperança, gratitud, paciència  | Cooperació, igualtat, empatia, tolerància        |

## Classificació dels valors segons el seu àmbit

- **Valors personals:** principis essencials que guien la pròpia vida i les relacions amb els altres. Són una combinació de valors familiars, culturals i vivencials.
- **Valors familiars:** es transmeten a través de la convivència i l'exemple. Formen la base del comportament social i de la formació ètica inicial.
- **Valors socioculturals:** depenen del context històric i social. Reflecteixen l'evolució de les creences i dels hàbits col·lectius, i poden variar al llarg del temps.
- **Valors materials:** relacionats amb les necessitats bàsiques (alimentació, habitatge, seguretat). Són importants però no haurien de prevaldre sobre els valors humans o espirituals.
- **Valors espirituals:** donen sentit a la vida i ajuden al creixement interior; poden incloure creences, reflexió o espiritualitat laica.
- **Valors morals:** orienten la conducta ètica dins la societat i permeten una convivència respectuosa, justa i democràtica.

## 5.2. Aplicació en les activitats de temps lliure. Rol de les persones monitores

Les **activitats de temps lliure** són avui dia **agents socialitzadors de gran importància**, ja que les criatures i les persones joves hi passen moltes hores i hi desenvolupen aprenentatges significatius.

Aquestes activitats proporcionen **espais d'autonomia, participació i convivència**, on les persones participants poden actuar, decidir i assumir responsabilitats.

Tallers de manualitats, jocs, activitats esportives, excursions o convivències són oportunitats educatives per treballar valors com:

- la **cooperació**,
- la **participació activa**,

- el **diàleg**,
- el **respecte mutu**,
- el **sentit crític**,
- la **responsabilitat** i el **servei a la comunitat**.

Perquè aquestes activitats tinguin èxit, cal una **bona planificació, dinamització i avaluació**, responsabilitat principal de les **persones monitores o educadores de lleure**.

Segons Víctor J. Ventosa, el/la monitor/a és “una persona voluntària o professional que exerceix una funció dinamitzadora en el grup on intervé, aportant coneixements, mètodes i estratègies que afavoreixen el desenvolupament col·lectiu”.

D'altra banda, Ander-Egg assenyala que les **qualitats humanes** són essencials: temperament, empatia, respecte i capacitat de comunicació.

#### **Funcions bàsiques de la persona dinamitzadora**

- **Estimular la participació del grup** i motivar les persones a implicar-se en la transformació de la seva realitat.
- **Avaluar els processos i resultats**, identificant punts forts i aspectes a millorar.
- **Fomentar la comunicació assertiva i respectuosa**, afavorint la cooperació i la inclusió.
- **Promoure la participació activa** tenint en compte les capacitats individuals i potenciant el creixement personal i col·lectiu.
- **Orientar i informar** sobre activitats, recursos i serveis, o derivar a altres professionals si és necessari.
- **Mantenir una formació contínua**, per adaptar-se a les noves necessitats socials i educatives.

## **6. Valoració i mètodes de participació en el temps lliure educatiu**

En les activitats de temps lliure, es valora especialment la **participació activa** de les criatures i de les persones joves.

Aquestes activitats no només proporcionen diversió, sinó que també **promouen valors de convivència, cooperació i igualtat**, tot reforçant la socialització i el desenvolupament integral.

## 6.1. Organitzacions i activitats de temps lliure educatiu

Hi ha diverses organitzacions i projectes dedicats al **temps lliure infantil i juvenil**, que tenen com a objectiu combinar l'oci amb l'educació en valors.

A continuació es presenten alguns exemples i els valors que fomenten:

- **Campaments o colònies:** es realitzen habitualment a l'estiu i inclouen activitats esportives, tallers, jocs i dinàmiques grupals. Afavoreixen la **responsabilitat personal**, la **convivència**, la **pau**, el **companyerisme** i la **consciència ambiental**.
- **Ludoteques:** espais lúdics i educatius on infants i famílies comparteixen joc i aprenentatge. Promouen la **igualtat de gènere**, la **coeducació**, la **cooperació** i el **respecte**.
- **Granges escola:** permeten el contacte directe amb la natura i els animals, fomentant el **respecte pel medi ambient**, la **tolerància** i la **convivència**.
- **Activitats esportives:** desenvolupen valors com el **treball en equip**, la **disciplina**, el **respecte** i l'**amistat**.

## 6.2. Mètodes i estratègies per fomentar la participació

La **participació** implica molt més que assistir o donar opinió: és **prendre part en la presa de decisions** sobre qüestions que afecten la vida personal, grupal o comunitària.

Un dels instruments més valuosos per afavorir la participació és el **diàleg**, ja que permet escoltar, expressar-se i construir conjuntament.

Algunes tècniques educatives que poden utilitzar-se per promoure la participació són:

- **Piràmide o bola de neu:** cada persona reflexiona sobre un tema i després comparteix amb una altra, després en grups més grans, fins a arribar al debat col·lectiu.
- **Tècnica dels quatre colors:** cada participant disposa de quatre targetes o fitxes amb significats diferents per expressar la seva opinió visualment.
- **Cercle concèntric o “pecera”:** dues rotllanes de persones dialoguen; una exposa i l'altra observa, alternant els rols per fomentar l'escolta i la comprensió.
- **Mètode 6.3.5:** sis persones escriuen tres idees en cinc minuts; després passen el full a la següent persona per ampliar-les. Permet generar moltes idees en poc temps.

- **Concurs o debat cooperatiu:** es formula un repte o conjunt de preguntes sobre un tema; els grups debaten i responen, reforçant el treball en equip.
- **Trencaclosques de grups (“jigsaw”):** cada persona esdevé experta en una part del tema i després la comparteix amb el grup, fomentant l’aprenentatge col·laboratiu.

Aquestes tècniques **promouen el pensament crític, la comunicació, la responsabilitat compartida i la presa de decisions democràtica.**

## Conclusió

El procés educatiu i socialitzador en la infància i la joventut és complex i multidimensional. Implica la participació activa de tots els agents —família, escola, comunitat i societat— i requereix una mirada **inclusiva, respectuosa i centrada en la persona.**

Una educació en valors, que integri els contextos formals, no formals i informals, garanteix una **formació integral** basada en el respecte, la igualtat i la convivència.